

## K n j i ž e v n a p o r o č i l a

umetnik vedno notranje prost; on je vedno nestrankarski, akonfesionalen, nadnacionalen. V isto kategorijo kot »4000« sodi »Izgubljeni Bog«, le da je ta povest še bolj dnevno tendenčna in zato umetniško še manj vredna; edino s svojim vizionarnim koncem se dviga od nekih višin, vrednih Tavčarjevega peresa. Vrišč, ki ga je ta spis napravil svoj čas, nam je danes popolnoma nerazumljiv.

Obedve deli se močno približujeta polemičnim spisom, kakršni prav za prav ne sodijo v umetno slovstvo. Zato bi urednik storil bolje, ako bi jima odmeril poseben zvezek, ki bi ga izpopolnil še z raznimi članki in polemikami, ki so nastale ob letu 1900. Ti članki bi tudi najbolje komentirali in osvetlili postanek obeh političnih povesti, kakor osvetljujejo ti dve bolj Tavčarja politika nego Tavčarja umetnika.

Urednik se je najbrže zaradi pripovedne vsebine obeh spisov odločil, da ju izda skupno z »Grajskim pisarjem«, »V Zali« in s »Pomladjo«, ki so pristni otroci Tavčarjevega pripovednega duha. Obe prvi dve povesti sta ubrani na romantični tema: »Ljubezen nam je vsem v pogubo«, vendar se je »V Zali« Tavčar, pristaš stare romantike, že močno približal moderni psihološki in karakterni noveli.

V uredniškem pogledu se tudi ta zvezek enakovredno druži s prejšnjimi Prijateljevimi izdajami Tavčarja in Jurčiča. Te izdaje so za Slovence naravnost klasični vzorci, kako naj se pisatelj tolmači na poljudno-znanstven način. Urednikova vestnost in natančnost pri komentiranju posameznih spisov je znana. Njegovi uvodi posameznim izdajam sečitajo kakor samostojni eseji. Tudi ugotovitve v uvodu pričujočega zvezka so podane točno in precizno. Deplacirano je po mojem mnenju poudarjanje v tem zvezku, da je bil Tavčar katolik, nekak liturgičen vernik. Čitatelj vsaj v tem zvezku za tako trditev ne najde pojasnila.

*Fran Albrecht.*

**Dva prevoda iz grščine.** 1. Euripides: Hippolytos. Tragedija v petih dejanjih. Prevel dr. Fran Bradač. Ljubljana. 1925. Založil prevajalec. 80 str.

V »Ljubljanskem Zvonu«, 1924, str. 121., je dr. F. B(radač?) zaključil svoje zelo ugodno poročilo o Sovretovem prevodu Euripidovega »Bratskega spora« z domnevo, »da bi Euripides težko našel pri nas boljšega prevajalca, nego je Sovrè«. Takrat je imel Bradač gotovo že kaj pripravljenega ali vsaj določenega za tekmovanje s Sovretom: še isto leto je objavil svoj prevod Euripidove »Medeje«, lani pa »Hippolyta« — tega na svojo žalost v samozaložbi. Bridko je res, da najdejo pri nas mnogo šibkejši prevodi grških in latinskih klasikov prej založnika nego Sovretovi in Bradačevi, ki se po vestnosti, točnosti in umetniški ceni lahko merijo s prevodi samega Wilamowitza.

Mnogo tega, kar je dr. F. B. pohvalnega povedal o Sovretu kot prevajalcu v svojem poročilu o »Bratskem sporu« in že leto prej o »Kralju Oidipu«, velja tudi o njem.

Že v »Medeji« je Bradač opustil Euripidovo karakteristiko, priporočivši Sovretovo v uvodu »Bratskega spora«. Zato tudi tu ne črhne več o revolucionarnem in realističnem grškem tragiku, temveč poda le kratko, pregledno vsebinsko analizo te erotično-patološke tragedije, da olajša tako umevanje igre same. Ker je Hippolytova tragika bolj zunanja, globlja in zanimivejša pa Phaidrina, izvirajoča iz njenega značaja in njene narave, je jasno, da je zlasti za naše pojmovanje prav za prav Phaidra glavna oseba. Zato je na primer francoski tragik Racine svojo prepesnitev Euripidovega »Hippolyta«

## K n j i ž e v n a p o r o č i l a

imenoval naravnost «Phèdre» (1677), grški dramatik pa je dal svoji igri naslov po attiški pripovedki o nesrečnem Hippolytu, ki je v bistvu le grška inačica znane svetopisemske zgodbe o egiptovskem Jožefu in Putifarki: strastno zaljubljena, zrela ženska, ki ne najde ljubezenskega odziva v nepokvarjenem mladeniču, po čigar objemu hlepi, se slepo maščuje nad svojim prepoštenim izbrancem in uniči njega in sebe.

Kakor Sovrè v «Bratskem sporu» je tudi Bradač v «Hippolytu» uporabil namesto jambskih trimetrov peterostopne jambe in prilagodil mero zbornskih pesmi našemu jeziku. Tu in tam prekine enoličnost peterostopnega jamba s kakšno nepravilno stopico po vzoru grških metričnih svoboščin, n. pr.:

stih 107: Bogov ne maram, ki se časté ponoči.

stih 611: Mladenič, svoje prisege ne pozabi!

stih 612: Jezik je prisegel, srcé ne vé o tem.

V dokaz, kako lepo in gladko se bere prevod, naj izmed mnogih navedem tole mesto (stih 256 do 260):

Ohlapna naj vedno ljubezni bo vez,  
da jo lahko pritegneš in spet popustiš.  
Pretežko je breme za eno srce,  
če mora za dvoje se tresti v skrbah,  
kot jaz za gospo se zdaj tresem.

Kako častno se kosa z izvirnikom tale vrstica:

stih 292: zdaj krenem drugo, boljšo pot nasveta.

grški: ep' állon eimi beltío lógon.

Prav tako stih 516: Je li tvoj lek mazilo ali pilo?

grški: Pótera dè hristón e potòn tò fármakon?

stih 693 in 694: Prekleta ti in vsak, kdor proti volji  
prijateljev jim dela zle dobrote!

stih 800: Globoko je že v letih...

grški: próso men ede bíotos.

stih 915 do 917: čemu so vse izumitve in iznajdbe,  
ko enega si niste pridobili,  
da znali bi učiti norce pamet?

stih 1078 in 1079: O da bi mogel sam predsé stopiti  
in jókati sočutno nad bolestjo!

Čujte Phaidrino modrovanje, ko ji dušo trgata dolžnost in strast (stih 584 do 589):

In mnogo je slasti v življenju našem:  
posédanje, brezdelje — sladko zlo —  
in sramežljivost, ki je dvojna: ena  
je čednost, druga je v nadlogo nam.  
Če vedeli ljudje bi pravo mejo,  
ne imeli bi besede ene za obe.

Euripides, «prosvetljen socijalist, zasmehovalec olimpijskih čeč», — kakor ga sodi Sovrè («Ljubljanski Zvon», 1920, str. 763.) — tvega, da se mu tragedija prav na sredi prekucne v komedijo, ko začne čisti Hippolytos, zavračajoč dvorjankino razkrivanje Phaidrine grešne ljubezni, takole moliti (stih 616 do 624):

## K n j i ž e v n a p o r o č i l a

O Zevs, zakaj si hotel, da zagleda  
luč solnca ženska, to varljivo zlo!  
Če hotel si množiti rod človeški,  
ni bilo treba, da iz žene raste,  
saj lahko bi ljudje v svetiščih tvojih  
otroke kupovali za zlató,  
železo ali baker, kakor bi  
pač mogel kdo. In v hiši bil bi mir,  
brez žene bi svobodno živel vsak.

Očitno zasmehovanje bogov, ki so ga sodobniki Euripidu po pravici opo-  
našali, pa so Thesejeve besede (stih 936 do 942):

Gorje! Le kam se vzpenjaš, duh človeški?  
Kaj ni mejé za drznost in smelóst?  
Če bo od roda do roda vedno rasla  
in se bo v zlobi kosal s prednikom  
naslednik, bodo morali bogovi  
ustvariti še drugo zemljo, da bo  
dovolj prostora za vse hudobije.

Ker si je prevajalec izbral krajšo mero in ima večina njegovih stihov  
poprečno po dva zloga manj nego v izvirniku, mu ne bomo prehudo zamerili,  
če jo včasih malo prosteje zavije:

stih 89: Knez! Kajti le bogovi so vladarji —  
grški: Άναξ, θεὸς γὰρ despótas kaleîn hreôn.

Zelo prosto, a primerno je prevedeno (stih 184 in 185):

kar imáš, ti mrzi, česar nimaš, želiš,  
ker zdi se ti boljše in dražje.  
grški: udè s' aréskei tò paròn, tò d' apòn  
filteron hegeî.

Na skoro nedopustno spreminjanje meji (stih 304 in 305):

...potlej pa kljubuj,  
če hočeš, kot morjé —  
grški: ...pròs tád' authadestéra  
gígnu thalásses.

Primerjalnik ni v prevodu prav nič izražen, pa bi lahko bil: ...«bolj  
kot morjé».

Slovenska Phaidra veli dvorjanki, ker si ne upa izreči, koga ljubi  
(stih 346): «Izreci sama to, kar naj priznam.» Grška Phaidra je pretkanejša  
strastnica: «pôs ân sý moi léxeias hamè hrè légein?» (Kako bi mi mogla ti  
to reči, kar naj priznam?) In ko doseže, da dvorjanka ugane Hippolyta,  
klikne v slovenščini (stih 353): «To ti si rekla, ne jaz», v grščini pa: «Sû tàd'  
uk emû klýeis». (To čuješ od sebe, ne od mene.) Pozneje (stih 345 do 347)  
v vrsticah:

V Ojchaliji živela  
je deklica kakor žrebíca,  
brez možá in brez ženina še

je morda iz obzirnosti do današnje morale izpuščeno «ázyga léktron» (ne-  
vajena ležišča). Premilo je «skaza svojih dragih» (stih 682) za grško

## K n j i ž e v n a p o r o č i l a

«diafthoreû». Prehudo se zdi «dela zle dobrote» (stih 694) za «mè kalôs euergetein». Dvournno in nejasno je v prevodu mesto (stih 721 in 722):

Theseju nočem nikdar na oči  
po tej sramoti, če le za življenje gre.

Grške besede «húneka psychês miâs» pomenijo «samo radi življenja», ker si Phaidra noče izprositi od Theseja odpusčenja, milosti in življenja, temveč rajši umre; v slovenščini je to precej zabrisano. Raztegnjeno je «sofroneîn mathésetai» s prevodom «in se naučil, kaj je trezna skromnost» (stih 735). Za «hópos etýnchanen» bi se našlo tudi kaj boljšega nego blede izraz «po priliki» (stih 928).

O izpuščanju stihov (n. pr. 625 in 626, 634 do 637 i. dr.) in o vzrokih, ki so prevajalca k temu nagnili, ne bomo govorili, ker bi bilo treba za to predolgga filološkega razpravljanja; tu ni meša za to.

V pisavi grških imen je Bradač skoro popolnoma uveljavil načelo, da se vsa tuja imena pišejo s tujim pravopisom, opustil je celo svoje nekdanje mnenje o črki f in jo piše ph, torej: Phaidra, Aphrodite, Phoib, dosledno tudi: Athene, athenski, isthmiški, Bakchov, Olymp, hellenski, Theseús. Neumljiva je zato dosledna pisava Zevs namesto Zeus in Elevzinski (v Opombah). Takih nedoslednosti je še nekaj: «Korybantov» (stih 144) in «korybantje» (v Opombah), «V Ojchaliji» (stih 545) in «v Oichaliji» (Opombe), «attiški» (str. 80) in «atiški» (str. 3 in 79).

Jezikovno tako skrbnemu in veščemu prevajalcu še zmerom rado uide kakšno osebno ime brez prilastka v roditelju namesto v obliki svojilnega pridevnika: hčerka Minoja in Pasiphaje (str. 3), vdana sili Aphrodite (str. 4), o življenju Hippolyta (str. 4), kip Aphrodite in kip Artemide (str. 7) poleg pravičnega: Aphroditin kip (str. 35); stric Theseja, mati Apollona in Artemide (str. 79). Včasih opravičujejo nekoliko ta pogrešek metrične potrebe in borba s preštevilnimi zlogi: Phoiba sestro, Zevs hčer (str. 7), dete Letoje in Zevs (str. 9), vi Aphrodite poznate oblast (str. 35), Letoje hčerka (str. 61).

«Trophós» (lat. nutrix) prevaja Bradač v seznamu oseb «komornica», ker se glasi približno, kakor če bi v grški drami govorili o «šoferju» namesto o «vozniku»; huje pa je to, da ta komornica potem v igri nikjer ne nastopi, ker jo je prevajalec povišal že v «dvorjanko» — lepa čast, a gotovo previsoka za «trophós», ki jo Dokler v svojem grško-slovenskem slovarju iz «dojilje» in «hraniteljice» povzdigne samo v «strežnico» in «odgojiteljico», kar mislimo, da je za njene zasluge dovolj odlike in plačila.

Nedosledna je tudi oblika «prorok» (str. 18) poleg «prekleti» (str. 41) in «vdruči» poleg «prvič» (str. 30). Pohvalno pa je treba omeniti glagol «osupiti» (str. 36) v prehodnem pomenu, česar bo zlasti Debeljak vesel. «Sleheren» (str. 66) bodi «sleherni». «Krušnjari s svojo svetostjo» (str. 55) stoji morda namesto «krošnjari» za grški glagol «kapeleúo», ki pomeni po Doklerju «na drobno dajem, tržim».

Take pegice v knjigi sredi nešteti sijajnih lepot popolnoma izginejo in opazi jih le dlakopec, ki mu je grajanje poklic; če mu bodoči prevodi tudi tako usajanje onemogočijo, bo dlakopec sam najbolj vesel.

2. Aristophanes: Acharnjani. Komedija. Prevel iz grščine dr. Fran Bradač. Ljubljana 1925. Založil prevajalec. Strani 80.

Poleg mrkega, po najtemnejših človeških strasteh brskajočega Euripida nam je Bradač pokazal istočasno vedrega in šaljivega Aristophana; tudi ta se

## K n j i ž e v n a p o r o č i l a

je pri njem izborno naučil našega jezika. «Acharnjani» so stali prevajalca morda še več truda nego «Hippolytos», kajti zdravi, osvobojajoči smeh klasične komedije je za presajanje občutljivejša rastlina nego resna, tragična čuvstva.

Dasi se je po nemški «Vorrede» skovani «predgovor» pri nas že skoro neiztrebljivo ukoreninil in ga ima tudi Bradač v «Hippolytu», se mu je tu izognil in kakor za «Medejo» napisal rajši «Uvod» o Kyathencu Aristophanu (nekako 446. do 385. pr. Kr.), zasmehovalcu Euripidove premoderne pohujšljive umetnosti, ter o njegovih prešernih, zabavnih komedijah.

«Acharnjani» so najstarejša izmed enajstih Aristophanovih ohranjenih komedij (vseh je bilo baje štiri in štirideset) in so ob prvi uprizoritvi l. 425. pr. Kr. dobili prvo ceno. Kot pripadnik mirovne stranke smeši pesnik athenške demagoge in vojne dobičkarje, ki jim šest let peloponneške vojne še ni bilo dovolj, dočim si je izmozgano ljudstvo želelo miru. Acharnjan Dikaiopolos, predstavnik kmetskega prebivalstva, ki je bilo vojne do grla sito, sklene s Sparto poseben mir zase in za svojo družino. Posredovalec Amphitheos mu prinese mir v podobi vina, drugi Acharnjani pa še ne marajo miru, ker so jim Spartanci opustošili polja in vinograde, in bi Dikaiopolida najrajši kamenjali. Reši ga koš za oglje, «acharnjanski otrok», oglarjem Acharnjanom sveta priprava. Dikaiopolis budi usmiljenje tudi z beraško, raztrgano obleko, ki mu jo posodi Euripides iz oblačilnice svojih cunjastih junakov. V drugem delu vidimo Dikaiopolida doma, kako uživa sadove sklenjenega miru, dočim pripadnikom vojne stranke precej slaba prede. Igro oživilja humor, kakršnega so v vojnih letih okusili tudi naši kmetje, n. pr. str. 46:

Dikaiopolis: Kako se vam godi?

Kmet: Smo lačni, da kar piskamo.

Dikaiopolis: Pri Zevsu, to je prav  
prijetno, če so le piščali dobre.  
Pa kaj sicer še delate pri vas?

Kmet: I, kaj bi? Ko sem šel na pot od doma,  
se baš deželni zbor je posvetoval,  
kako bi nas kar najhitreje vrag vzel.

Dikaiopolis: Potem bodite brez skrbi!

Ne bom stopal prevajalcu od stiha do stiha na pete in meril vsake slovenske besede z vsako grško, prežeč na netočnosti, ki bi jih gotovo ne našel. Z dosedanjimi prevodi si je Bradač pridobil pravico, da mu glede vestnosti in pravilnosti lahko popolnoma zaupamo. Neznatne nedoslednosti v pisavi grških besed in metrične svoboščine so iste ali podobne kakor v «Hippolytu», ni pa golih imenskih roditeljskih (razen str. 30: «med capami Thyesta in Inoje»), ki tam neprijetno presenečajo. Posebej je treba pohvaliti spretnost v prevajanju besednih dovtipov: ptič lažič (str. 14), ptič bahavíc (str. 38), zlata — salata, širo-koriti Juonec (str. 15), Bičeva vas (str. 45), Lačengrad (str. 49), O vojne čete lomolamahov! (str. 64). Lepe nove ali redke besede so: poslančujte (str. 16), peklenščica (str. 48), brenča (str. 52), razpetelinili so se (str. 35) in grški prazniki Dionysovo, Vrčevo, Lončevo, napravljeni po naših oblikah Telovo, Duhovo. «Provijant» (str. 20), čeprav vojaški izraz, bi lahko bil «brašno». Ali sta «oddihnem se» (str. 19) in «bi ne bil mi mironosec jo popihal» (str. 21) tiskovni napaki? «Proklet» (str. 56) in «proročba» (str. 76) ni tako naše kakor «preklet» in «preročba». «Sidrovi vrvi» (str. 74) se bodo težko kedaj tako

## K n j i ž e v n a p o r o č i l a

udomačile, da bi jim slovnica dala isto domovinsko pravico kakor »železovemu sulfatu« ali »križevemu tednu«. Slovenske »bule« (str. 35) niso tako sladke kakor mohamedanske in bi se bilo treba njih tovarišicam »piskačicam« na ljubo kako drugače pomagati.

Opombe koncem knjige dobro in točno pojasnjujejo komedijo. Izpod Bradačevega peresa bi si želeli še več Aristophana v domači besedi.

*A. Budal.*

**Dr. Iv. Lah: Pepeluh.** Oder. Zbirka gledaliških iger, 14. zvezek. V Ljubljani 1926. Izdaja Zveza kulturnih društev. Založila Tiskovna zadruga. Str. 72.

Ta »narodna pravljica v šestih dejanjih« — prvo in šesto dejanje sta le sliki in tudi avtor govori v »Dodatku« o slikah — je dramatizirana pravljica o Pepeluhu, ki je jedel kruh iz pepela, dobil na očetovem grobu čudežno srebrno piščalko in postal po treh uspelih tekmah kralj v deveti deželi.

Celotno pravljico izvemo šele v »Dodatku« in tu učinkuje mnogo enovitejši nego prej njena dramatizacija, kolebajoča med čisto otroško pravljico, politično farso in visoko državniško igro. Odrska razporedba je mnogo spretnejša nego pesniška izvedba posameznih prizorov, zato bo večina odrov igro uprizarjala z mnogimi okrajšavami, pa ne iz tehničnih razlogov, kakor domneva avtor, temveč da se izogne nekaterim jezikovno in vsebinsko plehkobnim stranem.

Babičino pripovedovanje nas kot prolog lepo uvede v pravljico. Slika na očetovem grobu s prikaznijo iskrega konja, krasne kraljične in prestola tvori učinkovit začetek. V drugi sliki je že avtor sam srečno nadomestil prvotne pridigarske govore svetovalcev z baleti, izmed katerih sta prvi in tretji še nekam v skladu z bogastvom in modrostjo, glavnima znakoma prvega in tretjega snubača, neprimeren pa je drugi, ki bi moral izražati junaštvo, a kaže z orientalskimi plesi odalisk prej njegovo nasprotje. Norčevo modrovanje je mestoma preobširno in preresno, saj se včasih zdi, da je norec prvi minister, a ministri da so dvorski norci. Take pojmovne zmede ne smemo zanašati v glave naše šolske mladine, kateri je igra predvsem namenjena, čeprav so včasih v Jugoslaviji ministrske prilike in usode zares take, da izzivajo podsmeh. Lah si je tega podsmeha malo preveč privoščil in ga je izlil na nepravem mestu.

Igra je pisana v peterostopnih jambih, ki mestoma prehajajo v prozo. Stihe krasijo tudi stiki. Toda ta okrasek Lahovi Muzi čisto slabo pristoji, ker so stiki včasih le navidezni (kralj — pozval, sen — meglen, bogastvo — junaštvo, dela — nedelja, zadovoljni — polni, tedaj — teboj) in večkrat pesnika zavedejo, da radi tega lažnivega lepotila jeziku zdravo lice skvari, n. pr.:

ker kralj ima edino svojo hčer,  
in tega nihče še omenil ni,  
da včasih ni po srcu nam k a t e r. (Str. 12).

Slovniško nasilje zagreši Lah z vrstico: »Da nihče ni iz vas pogodil p r a v o« (str. 13) namesto »pravega« ali »prav« samo radi stika z »veljavo«. Podobno piše: »Sedaj priznal si, da imam jaz p r a v o« (str. 15) namesto »prav«. Prisiljeno zveni »od dne do d n e v a« (str. 25). Po češkem »předkládati« tudi Lah »to poročilo svoje vam predklada« (str. 40) radi besede »vlada«, drugače bi ga »predlagal«. Nedopustno drzen postane z vrstico: »in če preiščete vsa s k r i t a k o t a« (str. 40) po zgledu »mlada pota«, da dobi stik za vrstico: